

АНОТАЦІЯ

Гаврилюк Ольга Романівна. Дискурс буттєвісного вкорінення в «урізькому циклі» прози Галини Пагутяк. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія (освітньо-наукова програма – Філологія), галузь знань 03 – Гуманітарні науки. – Національний університет «Острозька академія». Міністерство освіти і науки України, Острог, 2026.

У дисертації комплексно досліджено художню рецепцію феномену вкорінення на матеріалі «урізького циклу» прози Г. Пагутяк (есеїстики, повістей та роману). Філософський вектор творчості письменниці спрямовано на міфопоетичне вибудовування екзистенційних координат особистості, де географічний та метафізичний виміри існують у нерозривному синтезі. У цій художній моделі локальний простір Урожа трансформується в сакральний осередок, що визначає міру автентичності людського буття. У межах роботи також простежено дихотомію між прагненням індивіда до буттєвісної приналежності та деструктивними станами відчуження, абсурду й безгрунтянства, які формують внутрішній конфлікт персонажів. Доведено, що пошук тривких смислових опор є стрижневим елементом світоглядного універсуму героїв Г. Пагутяк, що дозволяє їм протистояти дезінтеграції та зберігати ідентичність.

Міждисциплінарний характер роботи визначив залучення розгалуженого інструментарію. Провідними у дослідженні постають геопоетичний та міфопоетичний підходи, що уможливили тлумачення топосу Урожа в категоріях онтологічної приналежності. Герменевтичний та інтертекстуальний аналіз спрямовано на декодування імпліцитних екзистенційних підтекстів творів. Системне використання філософського, імагологічного та мотивно-тематичного методів дозволило розкрити специфіку художньої рецепції вкоріненості й виокремити парадигму безгрунтянства персонажів під впливом травматичного досвіду.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше здійснено цілісне вивчення феномену буттєвісного вкорінення як базису художньо-філософської макросистеми «урізького циклу» Г. Пагутяк. У роботі запропоновано інноваційний підхід до концептуалізації цього дискурсу, визначаючи його як ключовий механізм подолання екзистенційного відчуження персонажів у кризових координатах сучасності. Додатково розширено розуміння міфологічної та демонологічної парадигм авторки: їх переосмислено у антропологічному ракурсі як інструменти метафоризації внутрішньої роздвоєності. На завершення описано модель безгрунтянства через аналіз різних станів героїв: від їхнього свідомого екзистенційного вибору до фатальної залежності від обставин. Визначено передумови та фінальні наслідки цього розпаду для людського «Я».

Логіка дослідження зумовила структуру роботи, що складається зі вступу, трьох аналітичних розділів та висновків. *Перший розділ* присвячено теоретичному осмисленню категорії буттєвісного вкорінення та специфіці її художньої інтерпретації. З'ясовано, що фундаментальна суть вкорінення полягає в пошуку людиною безумовної основи існування. Історично цей пошук реалізовувався через прив'язаність до роду, землі й традицій, проте концептуального виміру набув у філософії С. Вейль. Вона визначила вкорінення як найважливішу потребу людської душі, що вимагає активного зв'язку зі спільнотою, культурою та духовним минулим. Цей концепт особливо загострився на тлі катастроф ХХ ст., коли екзистенціалісти діагностували протилежний стан людства – тотальне знекорінення, закинутість та онтологічне бездомів'я. Аналіз еволюції цього явища крізь призму історичних викликів дозволяє визначити особливе місце Г. Пагутяк у цій парадигмі. Письменниця трансформує вкорінення з теоретико-філософської категорії на міфопоетичний інструмент. У її художній дійсності воно функціонує як єдина тривка опора, що дозволяє індивіду протистояти деструктивному впливу зовнішніх і внутрішніх викликів та зберегти екзистенційну цілісність.

Другий розділ присвячено аналізу топосу Урожа як просторово-аксіологічної координати вкорінення, що в прозі Г. Пагутяк розкривається крізь

диференційовані екзистенційні ракурси. Концептуальним ядром цих текстів є ландшафт, що трансформується на складну гетеротопію – нелінійну просторову матрицю ідентичності. У цьому вимірі Уріж постає простором онтологічної верифікації, де міра вкоріненості в нього визначає здатність людини зберегти автентичність буття. Есеїстика «Уріж та його духи» репрезентує цей сакральний локус фундаментом колективної пам'яті та духовної тяглості. У повісті «Захід сонця в Урожі» досліджено явище онтологічного відчуження, подолання якого вимагає повернення індивіда до самоцілісності. На матеріалі «Гірчиного зерна» розкрито визначальну роль віри та екзистенціалу Дому – метафізичних опор у протидії внутрішній деструкції. Натомість аналіз повісті «Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками» засвідчує, що родинно-історична пам'ять та соціокультурна приналежність стають головними запобіжниками людського знеособлення.

Третій розділ присвячено антропологічному вивченню концепції вкорінення та феноменології безгрунтянства в романі «Урізька готика». Аналіз цього твору винесено в окремий блок через його жанрово-концептуальну специфіку, оскільки текст масштабує проблему екзистенційної ідентичності від індивідуального виміру до рівня глобальних соціокультурних зламів. У центрі уваги – механізми взаємодії індивіда із закритим простором та традицією. Зокрема, фольклорно-демонологічний пласт (образи опирів-дводушників) переосмислено у формі художньої метафори внутрішнього роздвоєння та екзистенційного вибору між інстинктом і свідомістю. Увиразнено текстову функцію Книги й Книжника, діяльність яких постає засобом збереження історичної пам'яті та окультурення спільноти. Окремим вектором дослідження є розмежування мандрівництва та безгрунтянства. З одного боку, схарактеризовано архетип Мандрівника (*Homo viator*), для якого подорож є свідомим інтелектуальним пізнанням Іншого задля розуміння себе. З іншого боку, розкрито трагедію вимушеного знекорінення. Проаналізовано руйнівний вплив історичних катаклізмів, зокрема війни та еміграції, які через насильницький розрив із рідним ґрунтом провокують деструкцію людського «Я».

Доведено, що вкорінення в «урізькому циклі» Г. Пагутяк є фундаментальною онтологічною потребою, яка виводить існування особистості в ширший метафізичний вимір. Спираючись на глибинну пам'ять поколінь та власні духовні орієнтири, індивід долає обмеженість і конечність свого земного буття. Таке розширення екзистенційного горизонту визначає статус героїв як активних творців власного життєвого простору, здатних чинити опір хаотичним впливам дійсності.

Результати дослідження доцільно використовувати у викладанні нормативних курсів з історії української літератури кінця XX – початку XXI ст. та теорії літератури. Зокрема, розроблені підходи до аналізу феномену вкорінення збагатять зміст профільних спецкурсів із геопоетики, неоміфологізму та екзистенційної філософії простору. Напрацювання дисертації стануть надійним підґрунтям для написання навчально-методичних посібників, студентських наукових досліджень (курскових, магістерських робіт), а також відкривають нові перспективи для подальших наукових студій у галузі філософської антропології художнього тексту.

Ключові слова: вкорінення, гендер, Дім, еміграція, ідентичність, імагологія, ландшафт, лімінальність, міфопоетика, народність, національна пам'ять, простір, родина, топос, травматичний досвід.

SUMMARY

Olha Havryliuk. The discourse of existential rootedness in the «Urizh cycle» of Halyna Pahutiak's prose. – A manuscript of a qualifying research paper.

Dissertation for attaining the Doctor of Philosophy degree in the specialty 035 – Philology (educational and scientific program – Philology), field of knowledge 03 – The Humanities. The National University of Ostroh Academy. Ministry of Education and Science of Ukraine, Ostroh, 2026.

This dissertation provides a comprehensive analysis of the literary reception of the phenomenon of rootedness based on the «Urizh cycle» of prose by H. Pahutiak (essays, novellas, and a novel). The philosophical direction of the writer's work is focused on the mythopoetic structuring of the existential coordinates of the individual, where the geographical and metaphysical dimensions exist in an inseparable synthesis. In this artistic model, the local space of Urizh is transformed into a sacred centre that determines the degree of authenticity of human existence. The study also traces the dichotomy between an individual's drive for existential belonging and the destructive states of alienation, absurdity, and rootlessness, which constitute the characters' internal conflict. It is demonstrated that the search for enduring supports of meaning is a central element of the worldview system of H. Pahutiak's characters, enabling them to resist disintegration and preserve their identity.

The interdisciplinary nature of the research necessitated the use of an extensive methodological toolkit. Geopoetic and mythopoetic approaches serve as the primary research frameworks, enabling the interpretation of the Urizh topos in categories of ontological belonging. Hermeneutic and intertextual analyses are employed to decode the implicit existential subtexts of the works. The systematic application of philosophical, imagological, and motif-thematic methods has made it possible to uncover the specifics of the artistic reception of rootedness and to define the paradigm of character rootlessness shaped by traumatic experience.

The scientific novelty of this dissertation lies in the first holistic study of the phenomenon of existential rootedness as the basis of the artistic-philosophical macrosystem within H. Pahutiak's «Urizh cycle». The work proposes an innovative

approach to conceptualizing this discourse, identifying it as a key mechanism for overcoming the characters' existential alienation within the crisis coordinates of modernity. Furthermore, the author's mythological and demonological paradigms are expanded upon. They are reinterpreted from an anthropological perspective as instruments for metaphorising inner duality. Finally, a model of rootlessness is described through an analysis of various character states: from their conscious existential choice to fatal dependency on circumstances, identifying the prerequisites and ultimate consequences of this disintegration for the human Self.

The logic of the study has determined the structure of the work, which consists of an introduction, three analytical chapters, and conclusions. *The first chapter* is dedicated to the theoretical conceptualization of existential rootedness and the specifics of its literary interpretation. It is established that the fundamental essence of rootedness lies in the human search for an unconditional basis of existence. Historically, this quest was realized through attachments to lineage, land, and tradition, yet it acquired its conceptual dimension within the philosophy of S. Weil. She defined rootedness as the most vital need of the human soul, necessitating an active connection with the community, culture, and spiritual past. This concept became particularly acute against the backdrop of 20th-century catastrophes, when existentialists diagnosed the opposite state of humanity – total uprootedness, abandonment, and ontological homelessness. By tracing the evolution of this phenomenon in literature through the lens of historical challenges, the study substantiates the specific position of H. Pahutiak within this paradigm. The writer transforms rootedness from a theoretical-philosophical category into a mythopoetic instrument. In her fictional reality, it functions as the sole enduring support, enabling the individual to withstand the destructive influence of external and internal challenges and to preserve existential integrity.

The second chapter is devoted to an analysis of the topos of Urizh as a spatial-axiological coordinate of rootedness, which is explored in H. Pahutiak's prose through a variety of existential perspectives. The conceptual core of these texts is the landscape, which transforms into a complex heterotopia – a non-linear spatial matrix of identity. Within this dimension, Urizh emerges as a space of ontological verification, where the degree of rootedness determines an individual's capacity to preserve the authenticity

of being. The essay collection «Urizh and Its Spirits» represents this sacred locus as the foundation of collective memory and spiritual continuity. In the novella «Sunset in Urizh», the phenomenon of ontological alienation is explored, the overcoming of which requires the individual's return to self-integrity. Based on «The Mustard Seed», the study reveals the decisive role of faith and existentiality of the «Home» as metaphysical pillars in countering internal destruction. Conversely, the analysis of the novella «The Man in the Black Suit with Shiny Buttons» demonstrates that family-historical memory and sociocultural belonging serve as the primary safeguards against human depersonalization.

The third chapter is devoted to an anthropological study of the concept of rootedness and the phenomenology of rootlessness in the novel «Urizh Gothic». The analysis of this work is presented in a separate block due to its genre-specific and conceptual uniqueness, as the text scales the problem of existential identity from the individual dimension to the level of global socio-cultural fractures. The focus is on the mechanisms of the individual's interaction with a closed space and tradition. Specifically, the folklore-demonological layer (the imagery of opyry-dvodushnyky – dual-souled beings) is reinterpreted in the form of an artistic metaphor for internal duality and the existential choice between instinct and consciousness. The study highlights the textual function of the Book and the Scribe, whose activities serve as a means of preserving historical memory and culturally enriching the community. A distinct vector of research involves differentiating between travel and rootlessness. On one hand, the study characterises the archetype of the Wanderer (*Homo viator*), for whom the journey is a conscious intellectual engagement with the Other to attain self-understanding. On the other hand, the tragedy of forced uprootedness is uncovered. The study analyzes the destructive impact of historical cataclysms, particularly the traumatic experience of war and mass emigration, which catalyze the disintegration of the human Self through a violent rupture from one's native soil.

It is proven that rootedness in H. Pahutiak's «Urizh cycle» acts as a fundamental ontological need that elevates individual existence into a broader metaphysical dimension. By drawing upon the profound memory of generations and personal spiritual guideposts, the individual transcends the limitations and finitude of their

earthly being. Such an expansion of the existential horizon defines the characters' status as active creators of their own life space, capable of resisting the chaotic influences of reality.

The results of this study are applicable to the teaching of standard courses on the history of Ukrainian literature of the late 20th and early 21st centuries, as well as literary theory. In particular, the developed approaches to analyzing the phenomenon of rootedness will enrich the content of specialized courses on geopoetics, neomythology, and the existential philosophy of space. The findings of the dissertation will provide a solid foundation for the development of educational-methodological manuals and student research projects (term papers, master's theses), while also opening new perspectives for further scholarly inquiry in the field of philosophical anthropology of the literary text.

Keywords: rootedness, gender, Home, emigration, identity, imagology, landscape, liminality, mythopoetics, folk character, national memory, space, family, topos, traumatic experience.